

ՍՈՑԻՈԼՈԳԻԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՍԱ-ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՔ

ԱՐՏԱԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

*Երևանի պետական համալսարանի սոցիոլոգիայի
ֆակուլտետի սոցիալական աշխատանքի և սոցիալական
լեռնոլոգիաների ամբիոնի վարիչ, փ. գ. թ.*

Սոցիոլոգիան՝ որպես համալսարանական մասնագիտություն, ԵՊՀ-ում ներդրվեց ու սկսեց զարգանալ 1980 թվականից, երբ հիմնադրվեց Սոցիոլոգիական հետազոտությունների լաբորատորիան: Այն սկսեց իրականացնել համալսարանական կյանքին նվիրված սոցիոլոգիական հետազոտություններ և միաժամանակ կազմակերպել սոցիոլոգիական որոշ դասընթացների դասավանդումը համալսարանում: 1986 թվականին ԵՊՀ-ում բացվեց Կիրառական սոցիոլոգիայի ամբիոնը, որն էլ ստանձնեց սոցիոլոգիայի գծով համալսարանական կրթությամբ մասնագետների պատրաստման պատասխանատվությունը: Սոցիալական աշխատանքը ԵՊՀ մասնագիտությունների ցանկում հայտնվեց 1996 թվականին՝ արդեն գործող Կիրառական սոցիոլոգիայի ամբիոնի նախաձեռնությամբ: Երկու մասնագիտությունների հետագա զարգացումը համալսարանական միջավայրում ընթացավ երկու ուսումնական ծրագրերի սերտ կապի պայմաններում: Սոցիոլոգիայի մասին տարիների ընթացքում կուտակված պատկերացումները և դասավանդման փորձը դասախոսներին թույլ տվեցին սահուն ներդնել նաև սոցիալական աշխատանքի գծով կրթական ծրագիրը: Որոշ հիմնարար դասընթացներ

լսում էին երկու բաժնի ուսանողներն էլ: Չնայած սոցիալական աշխատանքի կրթական ծրագրի հետագա տարանջատմանը և որոշակի յուրահատկությունների ձեռքբերմանը՝ ձևավորված ընդհանուր մոտեցումը, որ սոցիոլոգիան ուսումնասիրում է հասարակությունը և հայտնաբերում զանազան օրինաչափություններ, իսկ սոցիալական աշխատանքը զբաղվում է հասարակական հարաբերությունների բարելավմամբ՝ հենվելով այդ օրինաչափությունների վրա, առ այսօր պահպանվում է: Իրադարձությունների մոտավորապես նույնպիսի ընթացք արձանագրվել է ԱՄՆ-ում: 1892 թվականին Չիկագոյի համալսարանում բացվում է ԱՄՆ-ում սոցիոլոգիայի առաջին ամբիոնը, որը սկսում է սոցիոլոգիայի գծով մասնագետներ պատրաստել: Այդ բաժին ընդունվում էին և՛ տղամարդիկ, և՛ կանայք: Սակայն ավարտելուց հետո եթե տղամարդիկ գերադասում էին զբաղվել տեսական աշխատանքով, ապա կանայք գերապատվությունը տալիս էին հետազոտություններին, դրանց արդյունքները սոցիալական փոփոխություններին ծառայեցնելուն: 1920 թվականին այդ նույն համալսարանում բացվում է սոցիալական աշխատանքի բաժինը: Դրանից հետո սոցիոլոգիայի բաժնում աշխատող կանայք տեղափոխվում են նորաբաց բաժինը, որովհետև նոր մասնագիտությունն իրենց ավելի հոգեհարազատ էր, բացի դրանից՝ նախորդ բաժնում նրանց նկատմամբ վերաբերմունքը խտրական էր՝ տղամարդիկ կարծում էին, որ սոցիոլոգիան կանացի զբաղմունք չէ: Նրանց ավելի էին գրավում սոցիալական փոփոխություններին մասնակցելը, սոցիալական խնդիրների լուծումը: Սոցիոլոգիան համարվում էր տեսական գիտություն: Այսպիսով՝ սոցիալական աշխատանքի բաժնի բացմամբ Չիկագոյի համալսար-

րանի սոցիոլոգիայի բաժնի կանայք՝ և՛ սովորողները, և՛ աշխատակիցները, գտան իրենց խնդիրների լուծումը¹: Սոցիալական աշխատանք մասնագիտության հետագա զարգացումը աշխարհում հանգեցրեց նրան, որ դրանով հիմնականում կանայք սկսեցին զբաղվել: Հայաստանում նույնպես կանայք բացարձակ մեծամասնություն են կազմում սոցիալական աշխատանքի ոլորտում:

Վերևում նշվածից հետևում է, որ չնայած ակնհայտ տարբերություններին, որոշակի կապ կա սոցիոլոգիա և սոցիալական աշխատանք մասնագիտությունների միջև: Այդ կապի մասին հուշում է հենց նրանց անվանումներում առկա սոց- արմատը: Ակնհայտ է, որ երկու դեպքում էլ խոսքը վերաբերում է հասարակությանը: Մասնագիտությունների անվանումներում այդ արմատը հաճախ թյուրիմացության մեջ է գցում անիրազեկներին: ԵՊՀ սոցիալական աշխատանքի գծով առաջին ընդունելություններից հետո հաճախ պարզվում էր, որ որոշ ուսանողներ շվոթել են սոցիալական աշխատանքը սոցիոլոգիայի հետ: Նույնիսկ սոցիալական ծառայությունների աշխատակիցների վերապատրաստումների ընթացքում հանդիպում են մարդիկ, ովքեր չեն տարբերում սոցիալական աշխատանքը սոցիոլոգիայից:

Ի՞նչ կապ կա սոցիոլոգիայի և սոցիալական աշխատանքի՝ որպես երկու մասնագիտությունների միջև: Այս հարցը հաճախ ծագում է ոչ այն պատճառով, որ ՀՀ-ում սոցիալական աշխատանքի մասին իրազեկվածության ցածր մակարդակը ոմանց թույլ չի տալիս դրանք տարբերել միմյանցից, և ոչ էլ այն պատճառով, որ այս-

---

¹ Տե՛ս Irene Levin, Marit Haldar & Aurelie Picot, Social Work and sociology: historical separation and current challenges.//Nordic Social Work Research, <http://www.tandfonline.com/loi/rnsw20>:

տել այդ մասնագիտությունը ձևավորվել ու զարգացել է սոցիոլոգիական միջավայրում և սոցիոլոգների կողմից: Հարցը զուտ մեթոդաբանական է, քանի որ երկու մասնագիտություններն էլ գործունեն հասարակության հետ, ապա շատ կարևոր է հասկանալ դրանցից յուրաքանչյուրի մոտեցումները և փոխադարձ կապը:

Եթե մի պահ չխորանանք մանրամասների մեջ և փորձենք պարզապես այդ երկու մասնագիտությունների անվանումներից ելնելով՝ դատել, ապա կարող ենք ասել, որ սոցիոլոգիան զբաղվում է հասարակության ուսումնասիրմամբ, իսկ սոցիալական աշխատանքը փորձում է լուծել անհատների և խմբերի կյանքում ծագող սոցիալական հիմնախնդիրները: Սոցիոլոգների հիմնական նպատակն է ճանաչել հասարակությունը², հայտնաբերել նրան անհանգստացնող խնդիրները, սոցիալական աշխատողներինը՝ ազատել մարդկանց իրենց կյանքը դժվարացնող սոցիալական հիմնախնդիրներից, զարգացնելով նրանց՝ մեծացնել սոցիալական գործառնման նրանց հնարավորությունները³: Ե՛վ սոցիոլոգիան, և՛ սոցիալական աշխատանքն իրենց ներդրումն են ունենում սոցիալական հիմնախնդիրների լուծման գործում: Առաջինը հայտնաբերում է դրանք, բացատրում դրանց առաջացման պատճառները, նույնիսկ հաղթահարման միջոցներ առաջադրում, երկրորդը զբաղվում է դրանց հաղթահարմամբ: Սոցիոլոգիան գործում է ինչպես ակադեմիական գիտություն՝ ուսումնասիրում է սոցիալական երևույթները և հայտնաբերում օրինաչափություններ: Սոցիալա-

---

² Տե՛ս Философский энциклопедический словарь, М., 1989, էջ 614:

³ Տե՛ս A. Morales, W. Sheafor, Social Work: A Profession of many faces, Allyn and Bacon, էջ 40:

կան աշխատանքը հիմնականում զբաղվում է կոնկրետ մարդկանց կյանքում ծագած կոնկրետ խնդիրների լուծմամբ: Ճիշտ է, սոցիալական աշխատողները մակրոմակարդակում միջամտության արդյունքում նպաստում են սոցիալական հիմնախնդրի՝ որպես սոցիալական երևույթի հաղթահարմանը, բայց հիմնականում նրանք աշխատում են կոնկրետ շահառուների հետ: Եթե անգամ ընդունենք, որ սոցիալական աշխատանքը գիտություն է, ապա պետք է համաձայնենք, որ այն շատ հեռու է ակադեմիական լինելուց: Սոցիալական աշխատանքը պրակտիկ մասնագիտություն է: Իրավացի կլինենք, եթե ասենք, որ այն դեպքում, երբ սոցիոլոգիան ախտորոշում է սոցիալական հիվանդությունները, սոցիալական աշխատանքը բուժում է դրանցից: Անգամ գիտութաբանության նորկանտական ավանդույթների համատեքստում տեսանելի է սոցիոլոգիայի և սոցիալական աշխատանքի մնան կապը: Սոցիոլոգիան օրենքներ սահմանող՝ նոմոթետիկ գիտություն է, սոցիալական աշխատանքը՝ այդ օրենքները կիրառող՝ իդեոգրաֆիկ գիտություն:

Սոցիալական աշխատանքի պրակտիկան իրականացվում է միկրո-, մեզո- և մակրո- մակարդակներում: Սոցիալական աշխատողների շահառուներն են սոցիալական տարբեր խնդիրներ ունեցող անհատները, խմբերը, այդ թվում և՛ ընտանիքները, համայնքները: Սոցիալական աշխատողները մասնակցում են նաև օրենսդրական փոփոխություններին, հետևաբար վերջին հաշվով երկրի ողջ բնակչությունը կարող է լինել նրա հավաքական շահառու: Որ մակարդակում էլ գործի սոցիալական աշխատողը, նրա միջամտության համար ուղեցույց և հիմք են հանդիսանում սոցիոլոգիայի կողմից մշակված հայեցակարգերը և տեսությունները: Սոցիոլոգիան

տեսական հիմք է ստեղծում սոցիալական աշխատանքի համար: Սոցիալականացում և շեղվող վարք, մանկություն և ծերություն, աղքատություն և միգրացիա, գործազրկություն և անօթևանություն, ընտանիք, կրթություն և առողջապահություն՝ ասիա սոցիալական ինստիտուտների և հիմնախնդիրների ոչ լրիվ շարքը, որոնք ժամանակի ընթացքում ստիպել են զարգացնել սոցիալական աշխատանքի պրակտիկան և կազմակերպել մասնագիտացում այս կամ այն ուղղությամբ: Սոցիոլոգիայի զարգացման ընթացքում ստեղծված միջին մակարդակի տարբեր տեսությունները հիմք են հանդիսացել սոցիալական աշխատանքի համապատասխան ուղղություններով մասնագիտանալու համար: Հասկացում և գործողություն՝ ասիա սոցիոլոգիայի և սոցիալական աշխատանքի կարճ բնութագրերը⁴ հասարակության մեջ ունեցած նրանց հիմնական դերի տեսակետից:

Սոցիոլոգիան սոցիալական աշխատողներին ապահովում է իրականության ճանաչողության և փոփոխության գիտական մեթոդներով: Գործ ունենալով տարբեր տիպի շահառուների հետ, սպասարկելով բնակչության սոցիալապես խոցելի խմբերին՝ նրանք օգտվում են սոցիոլոգիական տարբեր տեսություններից, որոնք բացատրում են անձի ու տարբեր խմբերի գործունեության, սոցիալական ինստիտուտների գործառնման ու սոցիալական գործընթացների դրսևորման օրինաչափությունները: Սոցիոլոգիան սոցիալական աշխատողներին զինում է հետազոտական գիտելիքներով ու հմտություններով, որոնք նրանք կիրառում են ամենօրյա պրակտիկայում՝ դեպքերը վարելիս կամ էլ սոցիալական հիմնախնդիրները բացահայտելիս: Առանց սոցիոլոգիական գիտելիքների սոցիալա-

---

⁴ St'u Peter R. Day, *Sociology in social work practice*, Macmillan Education, էջ 6:

կան աշխատողների գործունեությունը գիտական չէր լինի: Սոցիոլոգիան ուսումնասիրում է հասարակությունը՝ որպես մի ամբողջություն, որպես համակարգ, որպես սոցիալական օրգանիզմ, սոցիալական աշխատանքն էլ փորձում է բարելավել այդ համակարգի գործառույթը, բուժել այդ օրգանիզմի սոցիալական հիվանդությունները: Սոցիալական աշխատողների միջամտությունը նպաստում է մարդկանց կյանքի բարելավմանը: Իզոլոր չեն սոցիալական աշխատողներին անվանում սոցիալական փոփոխության գործակալներ: Նրանք սկսում են մարդկանց կարիքներին ֆիզիկական միջավայրի պարզագույն հարմարեցումից և հասնում մինչև սոցիալական միջավայրում բարդ փոփոխությունների իրականացումը, որպեսզի այն նույնպես հարմարեցվի մարդկանց կարիքներին: Սոցիոլոգիան բանալի է տրամադրում սոցիալական աշխատողին խնդրահարույց տարբեր միջավայրեր և իրավիճակներ մուտք գործելու համար: Սոցիոլոգիան որոշակի իրավիճակներ սահմանում է որպես խնդրահարույց՝ ելնելով սոցիալական համակարգերի զարգացման օրինաչափություններից: Օրինակ՝ ամուսնալուծությունը, կոնֆլիկտները և աղքատությունը ընտանիքների համար, վարքային տարբեր շեղումները, հաշմանդամության փաստերը անհատների համար: Սոցիալական աշխատողները զբաղվում են սոցիալական համակարգերի գործառական կարողությունների հզորացմամբ, այն դեպքում, երբ սոցիոլոգները զբաղվում են այդ համակարգերի գործառնամ օրինաչափությունների հայտնաբերմամբ: Սոցիալական աշխատանքում բազմաթիվ ուղղություններ են ձևավորվել ու զարգանում այն տեսությունների հիմքերի վրա, որոնք մշակվել են սոցիոլոգիայի շրջանակներում: Եթե չլիներ շեղվող ու հանցագործ վարքի

սոցիոլոգիան, չէր զարգանա իրավախախտների հետ սոցիալական աշխատանքի կամ պրոբացիոն աշխատանքի ոլորտը: Ընտանիքի, կրթության ու առողջապահության սոցիոլոգիական հայեցակարգերի զարգացումը հնարավոր է դարձրել համապատասխան ինստիտուտներում սոցիալական աշխատանքի ներդրումը:

Սոցիոլոգիան իր զարգացման ընթացքում մշակել է սոցիալական երևույթների ուսումնասիրման գիտական մեթոդների հսկայական զինանոց: Դրանք այսօր հաջողությամբ կիրառվում են բոլոր այն ոլորտներում, որոնք ինչ-որ չափով առնչվում են հասարակությանը: Սոցիալական հիմնախնդիրների ժամանակին բացահայտումն ու մանրակրկիտ ուսումնասիրությունը սոցիոլոգների մասնագիտական հիմնական պարտականությունն են: Աղքատություն, անօթևանություն, միգրացիա, հանցագործություններ, բռնություններ, գործազրկություն, ամուսնալուծություններ, կոնֆլիկտներ՝ ահա խնդիրների այն ոչ լրիվ ցանկը, որոնք ուղեկցում են ժամանակակից հասարակություններին և սոցիոլոգներին ստիպում իրենց հետազոտական ուշադրությունը սևեռել իրենց վրա:

Այսպիսով՝ սոցիոլոգիան յուրահատուկ մեթոդաբանական հիմք է սոցիալական աշխատանքի միջամտությունների համար: Սոցիալական աշխատանքը հայտնի է որպես ինտերվենտիվ մասնագիտություն: Բոլոր այն դեպքերում, երբ մարդիկ բախվում են սոցիալական հիմնախնդիրներին, և նրանց գործառույթը տարբեր համակարգերում խանգարվում է, սոցիալական աշխատողները միջամտում են, երբեմն նույնիսկ ներխուժում, եթե իրավիճակը ճգնաժամային է: Որպեսզի միջամտությունները չխաթարեն համակարգերի գործառույթը, այլ բարելավեն դրանք, ընտրված ռազմավարու-

թյունը և մարտավարությունը պետք է համապատասխանեն համա-
կարգերի զարգացման առանձնահատկություններին: Սոցիոլո-
գիան սոցիալական աշխատողներին զինում է հենց այդպիսի գի-
տելիքներով ու հմտություններով:

Սոցիոլոգները սովորաբար չեն զբաղվում իրենց հետազոտու-
թյունների արդյունքների ներդրմամբ: Դասական առումով գիտու-
թյան նպատակը նոր փաստերի, այսինքն՝ օրենքների և օրինաչա-
փությունների բացահայտումն է: Եթե Դյուրկհեյմը բացահայտել էր
ու նկարագրել ինքնասպանությունների պատճառները և տեսակնե-
րը որպես հետազոտող, ապա դրանց հաղթահարմամբ ինքը չէր
զբաղվում: Իսկ ահա բժիշկները, դաստիարակները, զինվորական
հրամանատարները, բանտերի աշխատակիցները և բոլոր այն
մասնագետները, ովքեր մարդկանց հետ են աշխատում, պետք է
ուշադիր լինեն, որպեսզի կանխվեն իրենց շահառուների մոտ նման
դեպքերը: Սոցիալական աշխատանքի պրակտիկայում էլ բազմա-
թիվ իրավիճակներ են առաջանում, երբ մասնագիտությունը պա-
հանջում է զգոնություն, որ կանխվեն ինքնասպանության փորձերը՝
հիվանդության թերմինալ փուլ, շոկային իրավիճակներ, կյանքի
որակի կտրուկ վատացումներ և այլն: Օգտվելով սոցիոլոգիայի
հայտնագործություններից՝ սոցիալական աշխատողները ոչ միայն
հաղթահարում են մարդկանց կյանքում ծագող դժվարին իրավի-
ճակները, այլև կանխարգելում են դրանց առաջացումը: Կանխար-
գելիչ միջամտությունն ավելի արդյունավետ է սոցիալական աշխա-
տանքում, քան վերականգնողը: Սոցիալական հիմնախնդիրների
կանխարգելումը վաղ միջամտությունների օգնությամբ թույլ է տա-
լիս ոչ միայն խնայել հսկայական ռեսուրսներ, այլև խուսափել սո-

ցիալական լարվածության օջախների ձևավորումից: Սոցիալական աշխատողներն ավելի մեծ ջանքեր են ներդնում սոցիալական հիմնախնդիրների լուծման գործում, քան սոցիոլոգները⁵: Ժամանակագրական առումով ավելի ուշ հայտնվելով մասնագիտությունների ցանկում՝ սոցիալական աշխատանքը գալիս է լրացնելու սոցիոլոգիային՝ պրակտիկայում փորձելով կիրառել այն ամենը, ինչը սոցիոլոգիան հայտնաբերում է սոցիալական ճանաչողության ընթացքում: Սոցիալական աշխատանքն օգնող մասնագիտություն է, և սոցիոլոգիան նրան օգնում է բացահայտել օգնության անհրաժեշտությունը և միջամտել սոցիալական համակարգերի կյանքին այն ձևերով ու միջոցներով, որոնք թույլ կտան խուսափել դրանց գործառնական խանգարումներից: Այսպիսով՝ սոցիոլոգիան մեթոդաբանական հիմք է հանդիսանում սոցիալական աշխատանքի համար, առանց որի սոցիալական աշխատողների միջամտությունները կդառնան կամայական ու չհիմնավորված, իսկ արդյունքը կլինեն խառնաշփոթն ու քաոսը: Սոցիոլոգիային առնչվող մասնագիտական գրականության մեջ երբեմն կարելի է հանդիպել «կիրառական սոցիոլոգիա» հասկացությանը, որն իրավամբ ավելի շատ վերագրելի է սոցիալական աշխատանքին, քան թե այն բովանդակությանը, որն անվանում են այդ բառով: Ավելին, որոշ վերապահումներով սոցիալական աշխատանքը նույնիսկ կարելի է անվանել գործնական սոցիոլոգիա, քանի որ իրականում սոցիալական աշխատանքն է սոցիոլոգիայի հայտնագործությունները կիրառում կյանքում, որպեսզի բարելավի ինչպես ողջ հասարակության, այն-

---

⁵ Տե՛ս D.Kallen, D. Mille8, A. Daniels, “Sociology, Social Work and Social Problems”, Sociological Practice: Vol. 7: Iss.1, Article 14// <http://digitalcommons.way.ne.edu/socprac/vol7/iss1/14>, էջ 105:

պես էլ նրա մասերը կազմող համայնքների, խմբերի և անհատների
կյանքը:

SOCIOLOGY AS THEORETICAL-METHODOLOGICAL BASIS FOR SOCIAL WORK

Artak Khachatryan

*PhD, Head of Department of Social Work and Social Technologies,
Faculty of Sociology, Yerevan State University*

The article examines the link between sociology and social work. Comparing the approaches to social issues of these disciplines, the conclusion is that sociology studies the society and discovers social problems and ways of their solution, and social work is dealing with specific issues that arise in the lives of socially vulnerable people. The main conclusion is that sociology is a methodological basis for social work, by equipping social workers with knowledge and skills for professional competent interventions.